УДК 330.1

О. А. Хлистун,
аспірант, Уманський Національний університет садівництва

ФІНАНСОВА ЗАХИЩЕНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

O. Khlystun,
postgraduate, Uman National University of Horticulture

THE FINANCIAL SECURITY ECONOMIC ACTIVITIES OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

У статті розглядаються механізми оцінки фінансової захищеності економічної діяльності аграрних підприємств в сучасних умовах ринкових відносин, зокрема досліджується поняття фінансової захищеності, ідентифікація позитивних і негативних чинників, які впливають на фінансово-господарську діяльність аграрних підприємств та їх конкурентоспроможність, а також розгляд методів та механізмів оцінки стану фінансової захищеності. У концепції механізму забезпечення фінансової захищеності головною вимогою є наявність індикативного аналізу, як методу економічних досліджень, сутністю якого є виявлення тенденції та зміни показників фінансової захищеності, їх інтегрованості у забезпеченні економічної стабільності аграрного підприємства та його інтересів. Механізми оцінки фінансової захищеності аграрних підприємств — це сукупність засобів і методів впливу на процес розроблення та реалізації управлінських рішень, спрямованих на забезпечення сталого економічного розвитку підприємств. Особливості механізмів оцінки фінансової захищеності полягають у такому: динамізмі; постійному вдосконаленню; адаптованості до змін внутрішнього та зовнішнього середовища. Механізми оцінки фінансової захищеності аграрного підприємства базуються на: прогнозуванні, плануванні, аудиті, інвестуванні, оптимізації оподаткуванні. Основним завданням аграрних підприємств є постійне оновлення інформації про зміни на ринку, де реалізується продукція: зміни місткості ринку, попиту на продукцію підприємств, ціни на неї, асортимент та конкурентоспроможність. В основі концепції механізмів оцінки фінансової активності аграрних підприємств повинно бути закладено складові, які використовуються для моніторингу фінансової захищеності. Цю програму слід використовувати як основу для впровадження політики управління та оцінки фінансової захищеності на підприємстві, координації всіх її аспектів, починаючи від визначення основних загроз і закінчуючи оцінкою результативності. Запровадження та реалізація даної програми дасть змогу аграрним підприємствам забезпечити одну з важливих складових своєї діяльності, конкурентоспроможність продукції на ринку.

The paper discusses mechanisms for evaluating the financial security of economic activity of agricultural enterprises in modern market conditions, in particular examines the concept of financial security, identification of positive and negative factors that affect the financial — economic activity of agricultural enterprises and their competitiveness, as well as consideration of methods and mechanisms for assessment of financial security. The concept of mechanism to ensure the financial security of the main requirement is the availability of indicative analysis as a method of economic research, the essence of which is to identify trends and changes in financial security and their integration to ensure the economic stability of the agricultural enterprise and its interests. Mechanisms for assessing the financial security of farms — a set of tools and methods to influence the process of developing and implementing management decisions to ensure sustainable economic development ventures. Features of the assessment of financial security are as follows: dynamism, continuous improvement, adaptation to changes in the internal and external environment. Mechanisms for assessing the financial security of agricultural enterprises based on: forecasting, planning, audit, investment, tax optimization. The main objective of farms is a constant update on changes in the market, where products are sold: changes in market size, demand for the products of the prices at her portfolio and competitiveness. The concept of financial mechanisms to assess the activity of agricultural enterprises should be incorporated components that are used to monitor financial security. This program should be used as the basis for the implementation of policy management and evaluation of the financial security of the company, coordinating all its aspects, from identifying key threats and ending. Evaluation and implementation of this program will allow agricultural enterprises to provide one of the important components of the activity, competitiveness products on the market.

Ключові слова: фінансова захищеність, механізми оцінки фінансової захищеності, загрози, самоокупність, самофінансування.

Key words: financial security, mechanisms for evaluating financial security, threats, self-sufficiency, self-financing.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Проблеми фінансової захищеності економічної діяльності аграрних підприємств та фінансової безпеки, як її складової, є підґрунтям подальшого їх дослідження представниками вітчизняної економічної науки. Чинником виникнення та постійного посилення уваги проблем фінансової захищеності є трансформа-

ційна криза української економіки, що охопила всі сфери і стала суттєвою перешкодою на шляху забезпечення сталого розвитку національної економіки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Основні аспекти визначення сутності поняття фінансової захищеності економічної діяльності аграрних підприємств, фінансової безпеки як її складової, відповідних загроз, а також системи критеріїв і параметрів досліджено у наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: К.С. Горячевої, Ф.І. Євдокімов, М.М. Єрмошенка, С.М. Ілляшенка, Н.В. Куркіна, В.В. Шликова. Вагомий внесок у вивчення даної проблеми зробили: О.І. Барановський, В.І. Мунтіян, І.Ю. Гришова, Т.С. Шабатура, І.О. Кр юкова, І.Б. Хома, С.В. Васильчак [1—8].

За сучасних умов окремі аграрні підприємства функціонують у нестабільному економічному та суспільно-політичному середовищі, переживають спад виробництва і перебувають в стані санації та банкрутства. Тому фінансова захищеність економічної діяльності аграрних підприємств (в частині її складової — фінансової безпеки) відіграє важливу роль у подальшій їх діяльності.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою дослідження є визначення процесу забезпечення належного рівня фінансової захищеності економічної діяльності аграрних підприємств, ідентифікація позитивних і негативних чинників, які впливають на їх діяльність, конкурентоспроможність, а також розгляд методів та механізмів оцінки стану фінансової захищеності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Фінансова захищеність економічної діяльності аграрних підприємств, характеризується станом корпоративних ресурсів, зокрема: ресурсів капіталу, персоналу, інформації і технологій, техніки та устаткування, прав, підприємницьких можливостей. За такого стану забезпечується більш ефективне їх використання, що сприяє безперебійності процесу виробництва та динамічного науково-обгрунтованого соціального розвитку суб'єктів аграрного виробництва здатного забезпечити запобігання негативним впливам.

При визначенні рівня фінансової захищеності економічної діяльності свою позицію займають такі характеристики, як інтелектуально-кадрова та інформаційна. Адже успіх підприємства на 50% залежить від рівня кваліфікації його персоналу, а також від кількості та якості наявних інформаційних ресурсів.

Внаслідок цього, основною метою фінансової захищеності економічної діяльності аграрних підприємств є забезпечення стійкого і максимально ефективного функціонування, забезпечення потенціалу виробництва на самофінансуванні і самоокупності.

Основними напрямами фінансової захищеності економічної діяльності аграрних підприємств є забезпечення:

— сталої фінансової ефективності роботи та фінансової стійкості, з метою дотримання ними фінансової незалежності;

— конкурентоспроможності продукції;

— оптимальної та ефективної організаційної структури управління;

— високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу;

— мінімізації руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища;

— захисту інформаційного поля, комерційної таємниці і досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів та їх відділів;

— ефективної організації безпеки персоналу підприємства, його капіталу та майна, а також комерційних інтересів.

Системний підхід до формування механізмів забезпечення фінансової захищеності аграрних підприємств передбачає врахування всіх реальних умов його діяльності. Механізми повинні мати чітко окреслені елементи, схему їх дії та взаємодії.

Структура механізму забезпечення фінансової захищеності аграрних підприємств включає в себе елементи, одночасна дія яких призвана забезпечити відтворення капіталу підприємства. Механізм забезпечення фінансової захищеності аграрних підприємств може мати різну ступінь структуризації та формалізації. Існуючі на сьогодні підходи щодо визначення механізмів оцінки фінансової захищеності аграрних підприємств не дають змогу визначити науково-обгрунтований рівень захищеності економічної діяльності.

Найважливішими показниками при визначенні рівня фінансової захищеності є такі, за допомогою яких можна визначити рівень поточної захищеності, а саме показники фінансової стійкості, ліквідності (платоспроможності) та фінансової незалежності.

У концепції механізму забезпечення фінансової захищеності головною вимогою є наявність індикативного аналізу, як методу економічних досліджень, сутністю якого є виявлення тенденції та зміни показників фінансової захищеності, їх інтегрованості у забезпеченні економічної стабільності аграрного підприємства та його інтересів.

Механізми оцінки фінансової захищеності аграрних підприємств — це сукупність засобів і методів впливу на процес розроблення та реалізації управлінських рішень, спрямованих на забезпечення сталого економічного розвитку підприємств.

Механізми оцінки фінансової захищеності аграрних підприємств включають такі складові:

— сукупність фінансових інтересів та загроз підприємств;

— функції, принципи та методи управління;

— організаційна структура;

— управлінський персонал, технологія управління;

— фінансові інструменти;

— критерії оцінки рівня фінансової безпеки.

Особливості механізмів оцінки фінансової захищеності полягають в такому: динамізмі; постійному вдосконаленню; адаптованості до змін внутрішнього та зовнішнього середовища.

Слід виокремити основні методи та важелі механізму оцінки фінансової захищеності аграрних підприємств, до основних з яких відносяться:

— прогнозування, планування, аудит, кредитування, оптимізація оподаткування, страхування;

— прибуток, інвестиції, стимули та заохочення.

Не менш важливою складовою механізмів оцінки фінансової захищеності аграрних підприємств є нормативно-правове їх забезпечення, яке включає: постанови, укази, статут юридичної особи, закони; норми, інструкції, методичні вказівки, наказ про облікову політику, документацію підприємства, звітні дані, статистичні показники тощо.

Механізми оцінки фінансової захищеності аграрного підприємства базуються на: прогнозуванні, плануванні, аудиті, інвестуванні, оптимізації оподаткуванні.

До фінансових важелів механізмів оцінки фінансової захищеності аграрних підприємств належать: стимули та заохочення для зайнятих на виробництві працівників, система санкцій, а також інші важелі забезпечення господарської діяльності підприємства. Нормативно — правове забезпечення слугує механізмом, здатним забезпечити діяльність підприємств та відповідність їх соціально-економічним потребам.

Система інформаційно-аналітичного забезпечення складається з даних звітності; статистичних показників діяльності підприємств, планової документації. Тобто в основі механізму оцінки фінансової захищеності аграрних підприємств закладені методи, важелі, нормативно-правове та інформаційно-аналітичне забезпечення, спрямоване на досягнення їх цілей, що діють у поточному, короткостроковому та довгостроковому періодах.

Сутність механізмів оцінки фінансової захищеності аграрних підприємств полягає в розробленні системи заходів, які забезпечують їх конкурентоспроможність, економічну стабільність, що в подальшому сприяє підвищенню рівня добробуту працівників, максимально ефективному функціонуванні, та забезпеченні високого рівня розвитку в майбутньому шляхом виявлення та усунення всіх можливих загроз.

Для визначення сутності системи заходів для аграрних підприємств за ринкових умов господарювання слід адаптувати вироблену концепцію програми суб'єктів господарювання інших галузей національної економіки до механізмів оцінки фінансової захищеності аграрних підприємств.

В основі концепції механізмів оцінки фінансової захищеності повинні бути закладені складові, які використовуються для моніторингу фінансової захищеності. Таку програму слід використовувати як основу для впровадження політики управління та оцінки фінансової захищеності на підприємствах, координації всіх аспектів починаючи від визначення основних загроз і закінчуючи оцінкою їх результативності.

Програма забезпечення фінансової захищеності аграрних підприємств є документом, де передбачено комплекс узгоджених цілей, завдань, вимог та умов організації заходів з метою забезпечення фінансової захищеності підприємств, визначення виконавців та відповідальних осіб, узгодження системи управління та реалізації програми. Основні складові програми фінансової захищеності аграрних підприємств подано на рисунку 1.

Для визначення основних чинників проблемної ситуації, які загрожують захищеності підприємства необхідно виокремити, їх основні "зовнішні" та "внутрішні" загрози. Загрози фінансової захищеності економічної діяль-

ності аграрних підприємств — потенційні чи реальні дії фізичних чи юридичних осіб, що порушують стан захищеності суб'єкта господарювання і здатні призвести до припинення його діяльності або до економічних та інших втрат.

Загрози фінансової захищеності аграрних підприємств мають такі характерні ознаки:

— свідомий і корисливий характер;

— спрямованість дій на нанесення збитку;

— протиправний характер дій.

Основними, характерними для всіх аграрних підприємств зовнішніми загрозами та факторами є:

— протиправна діяльність кримінальних структур, конкурентів, фірм та приватних осіб, що займаються мінімізацією доходів та сплати податків;

— неспроможні ділові партнери;

— раніше звільнені за різноманітні вчинки співробітники підприємства.

До внутрішніх загроз та факторів відносяться:

— дії або бездіяльність співробітників підприємства, що суперечать інтересам комерційної діяльності, наслідком яких є нанесення економічного збитку компанії, витік та втрата інформаційних ресурсів (зокрема інформації, що є конфіденційною);

— підрив ділового іміджу аграрних підприємтсв;

— виникнення проблем в стосунках з реальними та потенційними партнерами.

Після визначення основних груп ризиків, які впливають на фінансову захищеність економічної діяльності аграрних підприємств слід оцінити негативний вплив таких загроз на їх діяльність та ранжувати їх в порядку зростання негативного впливу на фінансову захищеність. Кількісний та якісний аналіз всіх вищенаведених загроз дає змогу зробити висновки про те, що надійний захист економічної діяльності аграрних підприємств можливий за умов комплексного та системного підходу до його організації.

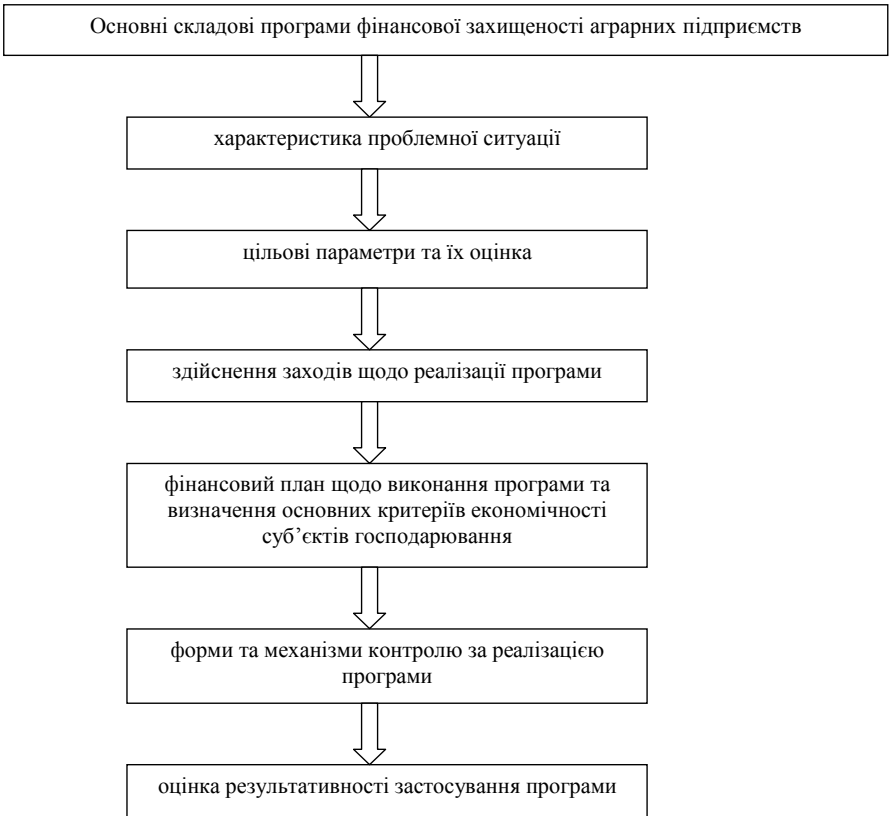

Рис. 1. Основні складові програми фінансової захищеності аграрних підприємств

Джерело: [3].

Одним із механізмів фінансової захищеності економічної діяльності аграрних підприємств є формування системи планових заходів, що слугує механізмом оцінки фінансової захищеності, здатним виявити, запобігти та мінімізувати вплив факторів на фінансову захищеність, зокрема (рис. 2).

У своїй діяльності аграрні підприємства самостійно приймають рішення щодо вибору окремих витрат, які в майбутньому матимуть вплив на його фінансовий стан. Витрати на реалізацію програми підприємства повинні включати в фінансові плани, які містять показники оплати праці, адміністративних накладних витрат, руху грошових потоків тощо, оскільки включають збалансовані доходи і витрати фінансових ресурсів за конкретний період: квартал, рік. Фінансовий план адміністративних накладних витрат — деталізований план поточних витрат, які не пов'язані з виробництвом та збутом, але є необхідними для підтримки діяльності підприємства.

Контроль за реалізацією програми, як складової фінансової захищеності аграрних підприємств здійснюють кредитори, власники, органи державного управління, шляхом перевірки результатів виконання суб'єктами госпо-

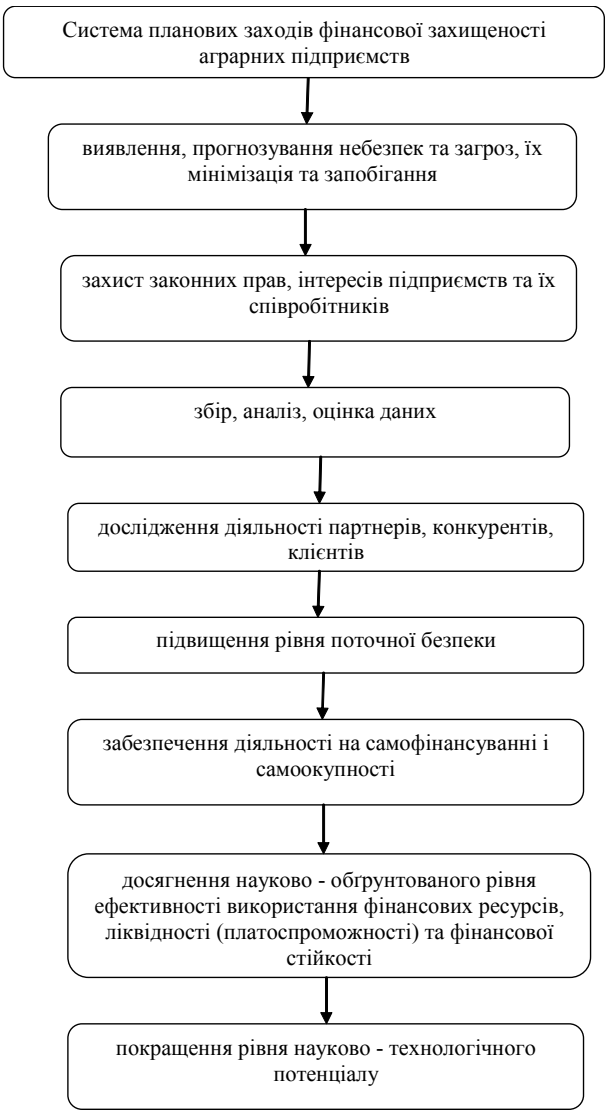

Рис. 2. Система планових заходів фінансової захищеності аграрних підприємств

Джерело: [6].

дарювання та їх підрозділами поставлених завдань. Для забезпечення ефективного виконання поставлених завдань слід особливу увагу звертати на методи стимулювання та заохочення персоналу щодо результатів виконання ними робіт, стратегічних планів, програм, що дає змогу здійснювати оперативний контроль за дотриманням програми з виробництва та реалізації продукції. Це дасть змогу вирішити питання щодо перерозподілу ресурсів, кооперації та взаємодії між окремими виконавцями і завданнями, а також оцінити результати ефективності прийнятих рішень. Вирішення питання контролю як механізму оцінки фінансової захищеності економічної діяльності аграрних підприємств, сприятиме координації окремих видів діяльності з метою вчасного та якісного досягнення поставлених цілей, які реалізуються за допомогою достовірного обліку, на основі результатів, отриманих за його допомогою, прийнятих рішень щодо характеру і напрямів змін, що здійснюються на підприємствах, з метою ефективного їх функціонування. Найбільш об'єктивним та ефективним контроль є за умови дотримання нормативів виконаних робіт та кінцевих результатів діяльності суб'єктів господарювання.

Як правило, такому контролю передує розроблення фінансових, матеріальних, трудових ресурсів та нормативів, що доповнюються системою показників, які керівники підприємства вважають найважливішими для діяльності об'єктів контролю.

Основною метою забезпечення фінансової захищеності аграрних підприємств є досягнення необхідного рівня фінансової захищеності економічної діяльності. Оцінка результативності повинна проводитись на основі моніторингу значень основних показників поточної, тактичної та стратегічної захищеності.

ВИСНОВКИ ТА ПОДАЛЬШІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основним завданням аграрних підприємств є постійне оновлення інформації щодо змін на ринку, де реалізується продукція: зміни місткості ринку, попиту на продукцію підприємств, ціни на неї, асортимент та конкурентоспроможність.

Основною метою дослідження є адаптація концепції програми суб'єктів господарювання інших галузей національної економіки до механізмів оцінки фінансової захищеності аграрних підприємств.

В основі концепції механізмів оцінки фінансової активності аграрних підприємств повинно бути закладено складові, які використовуються для моніторингу фінансової захищеності. Цю програму слід використовувати як основу для впровадження політики управління та оцінки фінансової захищеності на підприємстві, координації всіх її аспектів, починаючи від визначення основних загроз і закінчуючи оцінкою результативності.

Запровадження та реалізація даної програми дасть змогу аграрним підприємствам забезпечити одну з важливих складових своєї діяльності, конкурентоспроможність продукції на ринку і продовольчу безпеку. У майбутньому економічні зміни відбуватимуться ще швидше, і тому тільки технології адаптації сприятимуть аграрним підприємствам змінюватися на стільки динамічно, на скільки це необхідно, щоб бути конкурентоспроможними та здійснювати свою діяльність на самофінансуванні і самоокупності.

Література:

1. Барановський О.І. Фінансова безпека: монографія. Інститут економічного прогнозування / О.І. Барановський — К.: Фенікс, 1999. — 338 с.

2. Гришова І.Ю. Зміцнення фінансової складової економічної безпеки підприємства / І.Ю. Гришова, Т.С. Шабатура // Облік і фінанси. — №1, 2013. — С. 99—105.

3. Гришова І.Ю. Розробка заходів управління ризиками фінансової безпеки підприємства / І.Ю. Гришова, Т.С. Шабатура // Вісник Сумського національного аграрного університету: науково-методичний журнал. Серія: фінанси і кредит. — №2. — 2012. — С. 15—21.

4. Гришова И.Ю. Повышение финансовой безопасности предприятия птицы / И.Ю. Гришова, В.В. Бутенко// Вектор науки ТГУ. Серия: Экономика и управление. — Тольятти. Россия. — 2013. — № 1 — С. 88—90.

5. Васильчак С.В. Формування і організація управління фінансовими взаємозв'язками між банками та суб'єктами господарювання як складова економічної безпеки // Збірник тез доповідей сучасн. 5 між. наук.-прак. конференції "Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку". — Суми, 2012. — С. 149—152.

6. Васильчак С.В. Економічна безпека підприємства та її складова в сучасних умовах // Науковий вісник НЛТУ України. — Львів, 2010. — Випуск 20.15. — С. 98—105.

7. Хома І.Б. Системний аналіз факторів та індикаторних показників стану економічної захищеності промислового підприємства / І.Б. Хома // Збірник наукових праць"Економічний аналіз". — Тернопіль. — ТНЕУ: Економічна думка, 2012. — Вип. 10. — Ч. 3. — 412 с. — С. 406—411.

8. Хома І.Б. Концепція оцінювання інвестиційної захищеності промислового підприємства: монографія / О.Є. Кузьмін, І.Б. Хома. — Т. 2, Розділ 2. — С. 250—281 // Теоретико-методологічні основи інвестиційно-інноваційної безпеки національноїекономіки України / За ред. чл.-кор. НАПН України, д.е.н., проф. І.М. Грищенка, д.е.н., проф. В.М. Узунова; д.е.н., проф. М.П. Денисенка. — К.: Видавництво "Маклаут", 2013. — 464 с.

9. Shabatura T. Financial mechanism of economic security company / [I. Grishova, A. Galitsky, T. Shabatura, S. Stoyanova-Koval, V. Zamlynsky and others]: The collection includes material reports 3rd International Scientific and Practical Conference ["Science and Society"], (held SCIEURO in London 20-21 March 2013.) — London: ISPC. 2013.

10. Крюкова І.О. Фінансова архітектура інноваційного розвитку молокопереробних підприємств / І.О. Крюкова // Облік і фінанси. — 2013. — № 2. — С. 87—93.

References:

1. Baranovs'kyj, O. I. (1999), Finansova bezpeka [Financial security], Feniks, Kyiv, Ukraine.

2. Hryshova, I. Yu. and Shabatura, T.S. (2013), "Strengthening the financial component of the economic security", Oblik i finansy, vol.1, pp. 99—105.

3. Hryshova, I. Yu. and Shabatura, T.S. (2012), "Developing measures of financial risk management enterprise security", Visnyk Sums'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu: naukovo-metodychnyj zhurnal. Seriia: finansy i kredyt, vol.2, pp. 15—21.

4. Hryshova, Y.Yu. and Butenko, V.V., (2013), "Improving financial security company", Vektor nauky THU. Seryia: Ekonomyka y upravlenye, vol. 1, pp. 88—90.

5. Vasyl'chak, S.V. (2012), "Formation and organization of the management of financial relationships between banks and business entities as part of economic security", Zbirnyk tez dopovidej suchasn. 5 mizh. nauk.-prak. konferentsii "Derzhava i pravo: problemy stanovlennia i stratehiia rozvytku" [Abstracts of the conference "State and Law: Problems of formation and development strategy"], Sumy, Ukraine.

6. Vasyl'chak, S.V. (2010), "The economic security of the company and its component in modern conditions", Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy, vol. 20.15, pp. 98—105.

7. Khoma, I. B. (2012), "System analysis of factors and indicator indices of economic security of industrial enterprises", Zbirnyk naukovykh prats' "Ekonomichnyj analiz", vol. 10, no. 3, pp. 406—411.

8. Khoma, I. B. (2013), "The concept of evaluating investment protection of industrial enterprises", Teoretyko-metodolohichni osnovy investytsijno-innovatsijnoi bezpeky natsional'noiekonomiky Ukrainy [Theoretical and methodological basis of investment and innovative security nationaleconomy Ukraine], Maklaut, Kyiv, Ukraine.

9. Shabatura, T. (2013), "Financial mechanism of economic security company", The collection includes material reports 3rd International Scientific and Practical Conference ["Science and Society"], held SCIEURO, London, UK.

10. Kriukova, I.O. (2013), "Financial architecture of innovative development of milk processing plants", Oblik i finansy, vol. 2, pp. 87—93.

Стаття надійшла до редакції 29.11.2013 р.